

Daniel Garvăn, Valea Călmățuiului în neo-eneolitic, Biblioteca Musaios 17, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2021, 423 de pagini, 250 de planșe, ISBN: 978-606-537-547-5

Editura Cetatea de Scaun ne propune un volum foarte interesant datorat colegului Daniel Garvăn, muzeograf în cadrul Secției Arheologie a Muzeului Județean Buzău. Cartea se bazează pe teza de doctorat a domniei sale, susținută în cadrul Institutului de Arheologie „Vasile Pârvan” (Academia Română), sub conducerea profesorului Valeriu Sîrbu. După o scurtă *Introducere* și un necesar capitol de *Repere geografice*, autorul trece în revistă principalele cercetări arheologice din bazinul Călmățuiului, zonă destul de bine cunoscută mai ales după cel de-al doilea război mondial (*Istoricul și stadiul cercetărilor*).

Cel de-al treilea capitol, *Comunități neolitice în bazinul Călmățuiului*, analizează descoperirile Starčevo-Criș, Dudești și cele aparținând culturii ceramicii liniare din bazinul Călmățuiului. La nivelul anului 2010, comunitățile Starčevo-Criș sunt reprezentate de 25 de puncte în Muntenia. Mai vechilor descoperiri de la Târgșoru Vechi, Ceptura sau Gherăseni – *Lacul Frîncului* li se adaugă două noi puncte: Boldu – *La Grădini* și Lipia – *Movila Drumul Oilor*. Pentru aceste comunități neolitice timpurii (fazele III și IV ale culturii Starčevo-Criș), autorul propune un interval de evoluție între 5700–5500 a.Chr. Pentru cultura Dudești, sunt importante descoperirile de la Sudiți și Pietrosu, cu complexe de locuire și ceramică în cantități relevante. Elementele de cronologie relativă sunt dovedite prin „importurile” ceramice din/sau în alte medii culturale, în timp ce cronologia absolută se face prin raportarea la datele radiocarbon de la Măgura – *Buduiasca*, din jud. Teleorman. Deși planează unele incertitudini asupra contextelor cu materiale Dudești, autorul propune intervalul 5300–5100 a.Chr. pentru evoluția acestor comunități în zona Călmățuiului, problema fiind departe de a fi lămurită în stadiul actual al cercetărilor. Cultura ceramicii liniare cunoaște două momente surprinse în așezarea de la Sudiți: primele elemente care pătrund în zonă și *aspectul Sudiți*, definit ca rezultat al contactelor cu comunitățile Dudești. Sunt descrise complexele cercetate la Sudiți, tipul de habitat, ceramica (forme și decoruri) și evoluția cronologică a complexului liniar din această așezare. Dispariția acestor comunități este pusă în legătură cu sosirea primelor comunități de tip Bolintineanu.

Capitolul IV, *Eneoliticul pe Valea Călmățuiului*, documentează culturile Boian, Precucuteni și Gumelnița. Cultura Boian este prezentă în bazinul Călmățuiului prin fazele Bolintineanu, Giulești și Spanțov. Sunt analizate originea, evoluția, tipul de habitat aparținând acestei culturi, observându-se predilecția comunităților Boian pentru terase, grinduri și martori de eroziune. O utilă trecere în revistă a structurilor de locuire ne arată inegalitatea informațiilor arheologice, acestea depinzând de multe ori de priceperea arheologilor, dar și de apăsarea vremurilor (uneori cercetarea de teren se rezuma la a documenta resturile unor monumente distruse). Foarte interesante sunt descrierile detaliate ale olăriei, care constituie un bun material comparativ cu alte zone ale culturii, ceea ce ne arată veritabile *rețele de schimb*. Pentru cronologia relativă și absolută sunt folosite datele care indică o evoluție mai îndelungată

a fazei Giulești în zonă, deja postulate și de alți cercetători, dar și date radiocarbon din alte areale (pentru faza Spanțov). Cultura Precucuteni beneficiază de o privire retrospectivă, care trece în revistă numeroase materiale ceramice aparținând acestei culturi în situri Boian și Gumelnița de la sud de Carpați. După părerea autorului, la care subscriem și noi, toate aceste date trebuie revizuite, multe dintre ele fiind plasate sub spectrul incertitudinii, iar altele fiind cu totul lipsite de credibilitate. Noile cercetări întreprinse de către autor, la Răducești, Gherăseni (reanalizarea unor materiale vechi și noi săpături), Lipia – *Movila Drumul Oilor* sau Boldu arată o prezență Precucuteni în zonă mult mai densă decât s-ar fi bănuț până acum și împinge limita culturii Precucuteni mult mai la sud. Sunt analizate numeroase materiale arheologice precucuteniene, iar două noi date radiocarbon de la Gherăseni vin să completeze în mod fericit analiza acestei manifestări culturale eneolitice. Cultura Gumelnița este analizată prin prisma habitatului, a stratigrafiei și organizării interne a așezărilor, a sistemelor de delimitare, a structurilor de habitat și a ceramicii. De asemenea, sunt trecute în revistă figurinele antropomorfe și zoomorfe, podoabele, obiectele din piatră, os, cupru și descoperirile funerare. Patru noi date radiocarbon completează foarte bine informațiile, plasând locuirea gumelnițeană din zonă în cadrul mai larg al complexului cultural Gumelnița-Karanovo VI. Sfârșitul eneoliticului în zona Călmățuiului se petrece odată cu evoluția comunităților Carnavoda I, din păcate acestea beneficiind deocamdată de o documentare superficială. Subscriem păreri autorului conform căreia o periodizare internă (a, b, c) a culturii Carnavoda I nu se susține în stadiul actual al cercetărilor, iar problematica acestui fenomen trebuie reluată în întregime și pe cu totul alte baze.

Concluziile ne rezumă principalele direcții de analiză a celor 73 de situri puse în discuție în acest volum, în 24 dintre acestea fiind efectuate cercetări intruzive, restul fiind acoperite prin cercetări de suprafață. Un foarte util instrument de lucru se dovedește a fi Capitolul VI, *Repertoriul descoperirilor*. Cele 73 de situri sunt ordonate alfabetic, conform unei fișe standard ce conține informații concise (localitatea, toponimul și codul RAN și/sau LMI, poziția geografică, tipul de cercetare și autorul/autorii, atribuirea culturală, scurte observații și bibliografia). Un consistent rezumat în engleză (*Abstract*) și o *Bibliografie* solidă (292 de titluri) vin să întregescă în mod fericit volumul de față. Ilustrația este de foarte bună calitate, de altfel în nota generală a volumului, ajutând mult la înțelegerea neo-eneoliticului de pe Valea Călmățuiului. Propriile cercetări ale autorului aduc o binevenită notă de originalitate acestui demers, pe care îl considerăm o reușită deplină și o foarte bună analiză de microzonă, o abordare mai rară în arheologia românească.

Cristian Eduard ȘTEFAN
Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, București, România
e-mail: cristarh_1978@yahoo.com